

Даниляк Р. П.
danylyak@i.ua

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства
факультету психології

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ СОЦІОЛОГІЇ ПАМ'ЯТІ

Використання поняття „соціологія пам'яті” передбачає оперування вузьким та широким сенсами словосполучення. У вузькому сенсі – це найменування дослідження, що здійснюється соціологами в межах проблематики так званих „memory studies”. У широкому сенсі, „мультидисциплінарний” [6, 259] проєкт, яким є „memory studies”, можна ототожнювати з „соціологією пам'яті” з огляду на дослідницький акцент (а саме, на соціальних практиках і механізмах запам'ятовування та забування) та пріоритетні методи (передусім, опитувальні методики, контент-аналіз, інтерв'ювання).

„Мультидисциплінарність” досліджень соціального впливу на пам'ять виявляється у тому, що явище перестало бути предметом виключно соціогуманітарного погляду. Адже поряд з культурно-антропологічним, соціологічним, історичним, філософським, психологічним, політологічним аналізом пам'яті, все частіше з'являються розвідки в межах природничо-наукового (наприклад, нейрофізіологія) та інженерно-технічного дискурсів (зокрема, аналіз технічних особливостей накопичення, впорядкування та зберігання інформації). Згадані області дослідження можуть бути залучені до „соціології пам'яті” тією мірою, якою наголошують на двох ключових тезах. По-перше, згідно з французьким філософом Ж. Сімондоном, „*вся пам'ять має соціальний вимір, навіть генетична та філогенетична (курсив мій – РД.)*” [цит. за 4, 308]. Мова про те, що автор не відкидає можливості соціокультурного впливу на фізіологію мнемонічних процесів у мозку індивіда. По-друге, як зауважує французький науковець, спеціаліст з управління базами даних С. Абітбуль, як би не вдосконалювалися засоби збереження інформації

(запам'ятовування цифрових даних), людство завжди матиме проблему вибору – між тим, що варто зберегти (запам'ятати) і тим, що варто забути [див. 3]. Селекція ж, у свою чергу, є процесом цілком детермінованим з боку соціального середовища та, вужче, політичного режиму. Це особливо стосується так званої „офіційної пам'яті”, головний недолік якої, з точки зору німецької дослідниці А. Ассман, полягає в тому, що „вона залежить від цензури й штучного оживлення. Вона триває рівно стільки, скільки залишається при владі той, хто її підтримує” [1, 149].

Очевидно, що такий розкид наукових підходів до пам'яті пов'язаний, серед іншого, з неоднозначністю ключового поняття. В межах соціології пам'яті досліджуються різні її аспекти та виміри (до прикладу, індивідуальна пам'ять, колективна, соціальна, національна, архіви та музеї, місця та технології зберігання даних тощо). Важливо, однак, зазначити, що неоднозначність поняття все ж не створює перешкод предметній єдності досліджень. Французький соціолог М. Альбвакс, якого небезпідставно вважають засновником соціальних досліджень пам'яті, зазначав, що хоча в кожній людині своя власна пам'ять, залежна від особистого темпераменту та життєвих обставин, тим не менше, вона є частиною групової, оскільки збереження навіть виключно особистих переживань та фактів у спогаді забезпечується співвіднесенням з думками, які потрапляють до нас із соціального середовища [2, 184]. Окреслений перехід від індивідуального виміру пам'яті до групового може бути екстрапольований таким чином, що стане очевидним зв'язок між поняттями пам'яті, використовуваними різними науковими дискурсами. Наприклад, як це бачить новозеландська дослідниця Н. Паккард: приватні корпорації, фінансовані державними фондами, можуть збирати узагальнену інформацію, таку як ДНК або електронні дані (передбачену контрактами військовиків або легітимізовану з міркувань національної безпеки); війна, в свою чергу, зумовлює травматичні спогади, які переживає людина в окремому, особистому тілі; в той сам час війна як історична подія колективно згадується, меморіалізується, інтерпретується та опротестовується [5, 1]. Доповнимо таку схему особливими „місцями пам'яті” – на кшталт кладовищ, де поховані

неідентифіковані тіла загиблих воїнів (хоч їхні ДНК-зразки зберігаються окремо), та особливими ритуалами вшанування пам'яті у подібних місцях на рівні індивідуальної, колективної, культурної та політичної пам'яті.

Соціологія пам'яті в широкому сенсі найменування актуальна, передовсім, в аспекті забезпечення відносної автономії спогадів індивіда та спільноти від спотворень пам'яті про минулі події, до яких тією чи іншою мірою схильний будь-який політичний режим. Важливо підкреслити саме відносний характер такої автономії, оскільки навіть індивідуальні спогади не можуть функціонувати поза межами широкого соціального контексту, в який включена особа.

Використана література:

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті / Аляйда Ассман / [пер. з нім. К.Дмитренко, Л.Доронічева, О.Юдін]. – К. : Ніка-Центр, 2012. – 440 с.
2. Хальбвакс М. Социальные рамки памяти / Морис Хальбвакс / [Пер. с фр. и вступ. статья С.Н. Зенкина]. – М. : Новое издательство, 2007. – 348 с.
3. Abiteboul S. The Digital Shoebox / Serge Abiteboul // Memory / [edited by Philippe Tortell et al.]. – Vancouver, BC : Peter Wall Institute for Advanced Studies, 2018. – P. 225–232.
4. Hui Yuk. On the Synthesis of Social Memories / Yuk Hui // Memory in Motion : Archives, Technology and the Social / [edited by Ina Blom et al.]. – Amsterdam : Amsterdam University Press, 2017. – P. 307–326.
5. Packard N. Introduction / Noel Packard // Sociology of Memory: Papers from the Spectrum / [edited by Noel Packard]. – Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars publishing, 2009. – P. 1–45.
6. Wawrzyniak J. Memory Studies in Eastern Europe : Key Issues and Future Perspectives / Joanna Wawrzyniak, Małgorzata Pakier // Polish Sociological Review. – 2013. – N 183. – P. 257–279.